

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU” CURAJUL DE A DĂINUI

*Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI,
director Cercetare/Inovații, BM „B.P. Hasdeu”*

Marcarea unei aniversări nu este altceva decât celebrarea viitorului. Iar când cumpănim viitorul unei biblioteci, timpul este altfel măsurat. Întrebarea „Încotro mergem?” se referă aproape întotdeauna și la „Unde ne aflăm?”, aceasta referindu-se și la „De unde venim?”.

Noi, la BM „B.P. Hasdeu”, suntem preocupați de viitorul instituției, încercând să răspundem acestor întrebări printr-o cercetare care a durat vreo trei ani, concentrând toate resursele posibile pentru a scrie istoria noastră. A fost un obiectiv fără variantă de eșec. Un proiect ambițios, care reflecta sensul *a dori sau a căuta cu ardoare* trecutul adevărat al bibliotecii. Aventura cercetării s-a materializat în volumul *Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice. Partea I (1877-1950)*.

Monografia a fost, în acel timp (20 de ani în urmă), o confruntare cu timpul prin deschiderea trecutului instituției noastre. Încă de prin anii '90, două biblioteci mari din Chișinău – Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” – pretindeau la întâietatea deschiderii, fondării. Fiecare dintre ele se bazau pe aceleași documente istorice, dar înțelese și abordate diferit în crâncena dorință de a avea o istorie respectabilă. Astfel, BM și-a editat o istorie care a limpezit foarte multe lucruri în acel hățiș istoric cu foarte multe pete albe.

Biblioteca a avut un singur nume de la deschidere până în prezent – Biblioteca Publică a Orașului Chișinău (în continuare, vom utiliza abrevierea BPC). Anul 2022 este unul aniversar – 145 de ani de existență și contribuții culturale, educaționale și comunitare – și, cu atât mai mult, cercetăm și identificăm în continuare date și materiale care atestă existența ei în socio-polisul chișinăuian de la inaugurare până în prezent.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și-a descoperit istoria și, pentru prima dată de la 1918, și-a sărbătorit, în 2002, aniversarea adevărată de 125 de ani de istorie, răsturnând ideea sovietică

precum că ne tragem din 1944, de la eliberarea Chișinăului (idee vehiculată de mulți istorici, oameni din domeniul educației și culturii din perioada sovietică).

Timpul angajamentului și al proiectului de cercetare a istoriei BM „B.P. Hasdeu” a venit la sfârșitul anilor '90, după transformările structurale și cele de conținut ale colecțiilor, care au durat peste 10 ani. Cercetarea și documentarea istorică s-a bazat pe Arhiva de Stat a Republicii Moldova, pe arhivele din România și Ucraina, a Bibliotecii Regionale din Odessa și Nicolaev.

Conf. univ., istoricul Gheorghe Palade, în studiul său introductiv la monografia amintită, a calificat publicația drept „o contribuție valoroasă la cercetarea istoriei culturii basarabene”. Eram fericiți, împliniți, demonstrând că BM are o istorie mai veche și nu din 1944, cum a revendicat istoriografia sovietică. Însă nu am abandonat ideea de a clarifica, prin cercetări, unele neconcordanțe, unele aspecte învăluite în mister, pentru că încă mai lipsesc anumite piese din puzzle-ul numit *Istoria BM*. Încheiasem un pact, după lungi tratative, cu BNRM de divizare a istoriei primei biblioteci publice din Chișinău, pe care-l respectam, neabandonând preocuparea de cercetări concentrate pe aspecte neelucidate ale istoriei BM.

Reprizele de scrimă BNRM – BM au fost lansate odată cu publicarea istoriei BM. Scrimerii sunt numiți și trăgători: ei nu joacă, ci trag, nu acumulează puncte, ci tușe sau lovituri. Planșa de scrimă fiind îngustă, deplasările sunt, în principal, pe direcția înainte și înapoi. Tușele BNRM – BM au durat mult, cu supărări, încrucișări de săbii și împăcări. Împăcarea părea un fel de tratat de neutralitate între aceste două instituții. Profesorul universitar Ion Madan și-a asumat rolul de pacificator, propunând ambelor biblioteci să celebreze aniversările în comun. Ambele biblioteci au refuzat. Fiecare își dorea o istorie a sa.

Am descoperit multe materiale și informații cu privire la data deschiderii Bibliotecii publice din Chișinău, care pun la îndoială acel pact/armistițiu referitor la începuturile BM, mai ales când

Încă de prin anii '90, două biblioteci mari din Chișinău – Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” – pretindeau la întâietatea deschiderii, fondării. Fiecare dintre ele se bazau pe aceleași documente istorice, dar înțelese și abordate diferit în crâncena dorință de a avea o istorie respectabilă. Astfel, BM și-a editat o istorie care a limpezit foarte multe lucruri în acel hățiș istoric cu foarte multe pete albe.

personalități notorii, care s-au aflat mai aproape temporal de eveniment, au prins-o în viață, în plină activitate. De exemplu:

Ștefan Ciobanu, în cartea sa *Chișinăul*¹, notează: „Ca să pună bazele unui început de cultură, primăria orașului Chișinău deschide în anul 1832 o bibliotecă orașenească. În primele decenii ale existenței acestei bibliotecii, activitatea ei era mai mult decât redusă din cauza lipsei de cititori, de la anul 1880 încolo, această bibliotecă, compusă aproape exclusiv din cărți rusești, ia o dezvoltare destul de mare. Biblioteca enumeră astăzi peste 100 de mii de exemplare și are un număr mare de abonați”.

Gheorghe Bezviconi, în al său *Semimileniu al Chișinăului*², scria: „În 1832 s-a fondat Biblioteca orașului Chișinău. Nobilimea a donat pentru Bibliotecă diferite volume și bani, încât solemnitatea deschiderii acestui focar de cultură a întrunit toți reprezentanții intelectualității din Chișinău”.

Alexandru Boldur (consilier al primăriei Chișinău) scria: „La îndemâna mea aveam **Biblioteca Municipală** (aici și în alte exemple, sublinierea noastră – L.K.) cu multe cărți rusești de istorie (arsă în 1941 de bolșevici, la retragerea lor). Sunt un luptător pe tărâmul științei istorice! Ca și marele **B.P. Hasdeu**, prefer să merg pe căi neumblate, să scot la iveală ceva cu totul nou, poate chiar neașteptat”. O revelație! Este caracteristica exactă a BM! Poate, din această asemănare au ajuns lucrările sale în colecția noastră. A publicat în *Viața Basarabiei* (1932, 20 noiembrie) un articol dedicat aniversării: *Biblioteca municipiului Chișinău: cu prilejul de 100 de ani*.

Trei cercetători ai perioadei de stăpânire rusă afirmă că Primăria orașului Chișinău a deschis o bibliotecă orașenească.

Pentru a întări dreptatea lor și a noastră, aducem un extras din lucrarea *Trei ani de gospodărie municipală. 1934-1935-1936* cu informații despre activitatea BM: „Urmărind capitolul cultural facem popas la biblioteca municipală. Această instituție de răspândire a culturii, a cărei existență e pusă sub auspiciile primăriei, **datează de un secol**. Localul bibliotecii a fost complet reorganizat, iar ca lectura să se poată face în condiții de confort, sala a fost înzestrată cu mese mici și comode, pentru câte o persoană”.

Mai întâi, să aflăm ce reprezenta totuși, în acești ani, Biblioteca Municipală, chiar dacă numărătoarea anilor începe cu 1877.

¹ Publicată în 1925, reeditată în 1996, la Editura „Museum”, în Colecția „Scrieri despre Chișinău”.

² Publicată în 1934, reeditată în 1996, la Editura „Museum”, în Colecția „Scrieri despre Chișinău”.

Biblioteca avea o colecție recunoscută de călătorii străini pentru un mare număr de cărți în limbi străine, cu precădere în limba franceză. Localnicii o apreciau pentru secția de istorie locală „Basarabiana”.

E greu, totodată, să cuprinzi 145 de ani de existență a Bibliotecii Municipale. Vom puncta doar câteva repere.

Principala preocupare a personalului bibliotecii a fost satisfacerea necesităților de lectură a chișinăuienilor și, în măsura capacităților, a necesităților de lectură cu caracter științific.

Munca internă era pusă pe temeinice principii profesionale reieșite din prioritățile asumate: sporirea calității colecției, satisfacerea cerințelor de lectură, susținerea educației prin toate mijloacele (chiar dacă era un timp în care ți se spunea ce anume trebuie să citești). Biblioteca avea trei Cataloage – alfabetic, sistematic și alfabetic-sistematic – a cărților și articolelor din revistele secției „Basarabiana”.

Biblioteca elabora și edita (deci, făcea cercetare!) lucrări bibliografice literare și tematice. În anul aniversar 1912, a publicat un volum bibliografic despre opera și viața scriitorului A.S. Pușkin (cărți și articole din reviste prezente în colecția BPC – de altfel, foarte bogată).

Totodată, bibliotecarele își asumau să urmărească și să influențeze lectura adolescenților. Erau convinse că sunt datoare, ca bibliotecare, să-i păzească de lectura tabloidelor, de literatura de bulevard. Acest exemplu mi-a amintit de un caz de la Biblioteca „Ștefan cel Mare” (povestită în *Jurnalul Bibliotecarului* de Dumitru Crudu) cu cititoarea Carolina (clasa a IV-a!), căreia, cu riscul de a pierde un cititor, Dumitru Crudu nu i-a dat romanul pentru adulți *Schimbarea la trup*. Concluzia managerului și scriitorului D. Crudu a fost exprimată într-o frază proverbială: „Uf, cât de delicată și de periculoasă mai e și meseria de bibliotecar”. În toate timpurile cititorii sunt la fel.

Către aniversarea a 75-a de la trecerea în neființă a scriitorului A.S. Pușkin, BPC a desfășurat prezentarea lucrării bibliografice într-un mod ludico-teatral. Drept suplimente la bibliografie, au fost prezentate bustul poetului, scrisorile sale, pagini din manuscrise, fotografiile Casei lui Inzov, în care locuia Pușkin (inclusiv ruinele acestei case), portretul generalului Inzov, planul orașului Chișinău de pe vremea lui Pușkin. Toate aceste atribute făceau prezentarea lucrării bibliografice captivantă și lumea se înghesuia

la standul bibliotecii. La aniversarea a 200 de ani de la nașterea lui A.S. Pușkin, BM a elaborat bibliografia tematică *A.S. Pușkin și Basarabia*, pentru care a fost gratificată cu Medalia Pușkin – 200 de ani (la monetăria din Moscova au fost bătute doar 200 de medalii). Cât de mult se aseamănă biblioteca de ieri cu biblioteca de astăzi! Interactivul, ludicul, teatrul sunt în ADN-ul bibliotecii noastre.

Bibliotecarii din alte tipuri de biblioteci, din alte localități, târguri și orașele erau foarte interesați de tipizatele elaborate și utilizate de BPC, mai ales de fișa cărții-calendar. Un interes deosebit au stârnit diagramele și cartogramele, care arătau circuitul cărții, curba creșterii numărului de cititori, a vizitelor și satisfacției cititorilor, a împrumutului sau a lecturii în sălile de lectură. Putem recunoaște că BPC era o bibliotecă inovatoare în vremurile ei, iar ceea ce făcea ea pentru măsurarea activității o putem numi „evaluare prin indicatori de performanță”.

BPO Chișinău a avut ani de glorie și dezvoltare, cum n-au avut multe biblioteci publice din alte orașe și regiuni. S-a deschis, mai întâi, doar ca sală de lectură (primii 15 ani de existență). Apoi, în 1891, se extinde, deschizându-se secția de împrumut la domiciliu și secția pentru copii și adolescenți. În 1900, se deschide în cadrul ei Biblioteca pentru Copii „A.S. Pușkin” cu sală de lectură și împrumut. Activitatea ei confirmă o instituție cu orientare corectă profesional, o instituție matură care are ce oferi și arăta atât cititorilor chișinăuieni, cât și celor din alte orașe și țări.

În condițiile deloc faste pentru instituțiile de cultură, BPC elabora și își tipărea cataloagele, făcându-le publice. Primul catalog a fost editat în 1898. Până în anul aniversar 1912, a publicat 7 volume de cataloage (cam la fiecare 10 ani), ceea ce dovedește că era un organism în creștere continuă, în slujba necesităților orașenilor.

BPC tipărea și împărtășea rapoartele de activitate care consolidau imaginea sa de bibliotecă activă, vie. Rapoartele pot fi luate drept exemplu și în ziua de azi.

Biblioteca Publică a Orașului Chișinău a fost o instituție inovatoare pentru vremurile ei (perioada țaristă, interbelică și chiar sovietică). A avut, începând cu 1884, noroc de un director care a depus efort continuu de a inova activitatea și instituția, nicidecum în interesul Basarabiei, ci în interesul preamării efortului și contribuțiilor de iluminare culturală a ținutului de către guvernarea țaristă. Unii o plăceau, alții – nu. A fost așa cum erau vremurile, or

vremurile erau vitregi sub stăpânire rusă. Era o bibliotecă cu o colecție constituită în timp, foarte valoroasă, dar majoritatea cărților erau în limba rusă. Biblioteca avea mulți donatori particulari și instituționali. Evidențiem din lunga listă de donatori pe Carol Schmidt, A.N. Krupenski și N.K. Moghileanski, care au donat continuu.

Conferențiarul universitar Gheorghe Palade, dând o înaltă apreciere cercetării istoriei Bibliotecii Municipale, a subliniat că „insistența cu care aceasta se face la BM va impune inevitabil rescrierea unor momente privind istoria bibliotecilor publice din Chișinău, ori cel puțin noi comentarii din partea autorilor menționați și a instituțiilor implicate”.

În 2017, la 140 de ani ai BM, a fost organizată Conferința „Prima bibliotecă publică din Chișinău. Noi dezvăluiri”. Conferința publică a fost susținută de invitatul de onoare – dl **Mihail Coca**, inginer, jurnalist, membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova. Pasionat de istoria orașului Chișinău, a cercetat factologic și documentar istoria primei biblioteci publice, a prezentat și a demonstrat auditoriului fapte controversate despre data fondării acestei instituții. Dl Mihail Coca a studiat acest subiect timp de câțiva ani, a publicat articole în diferite publicații periodice și în culegeri. Ne leagă cu el o prietenie durabilă, dumnealui fiindu-ne, de multe ori, consultant, mentor, susținător în ceea ce facem, încurajându-ne mereu. Conferința a reunit istorici, bibliotecari-cercetători, personalități din domeniul culturii.

În cercetarea sa, întreprinsă asupra istoriei primei biblioteci publice, dl Mihail Coca a făcut câteva concluzii care, credem, răsfoarnă multe din cele cunoscute, publicate despre istoria BNRM și BM. Poate, cum scria Gh. Palade, astfel se vor rescrie unele momente din istoria acestor două importante instituții de cultură. Concluziile dlui M. Coca sunt următoarele:

- „În nici un act oficial cunoscut, datat până la anul 1917, biblioteca publică din Chișinău nu era numită *biblioteca publică gubernială* ci, din contra, sunt folosite expresii de felul «biblioteca publică orășenească», care nu se consideră bibliotecă de stat”.
- Instituția era numită în documentele locale și de stat drept „Biblioteca publică a Chișinăului” sau: „fondarea la Chișinău a bibliotecii orășenești”.
- Statutul de „Bibliotecă Gubernială” nu a fost argumentat de nimeni până astăzi printr-un act oficial din perioada

1830-1917! Astfel, prima Bibliotecă publică din Chișinău, până la demonstrarea contrariului cu argumente documentate, poate fi numită, cu cel mai înalt grad de certitudine, Bibliotecă Publică a Orașului Chișinău!!! Astfel, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” este în drept să se considere succesoarea acestei biblioteci.

Mihail Coca a plasat problema deschiderii Bibliotecii Publice a orașului Chișinău în contextul general cultural al Imperiului Rus, urmărind scopul deschiderii bibliotecilor publice. A cercetat experiența deschiderii bibliotecilor în alte ținuturi. A ajuns la demonstrarea ipotezei sale: Imperiul Rus deschidea biblioteci

Statutul de „Bibliotecă Gubernială” nu a fost argumentat de nimeni până astăzi printr-un act oficial din perioada 1830-1917! Astfel, prima Bibliotecă publică din Chișinău, până la demonstrarea contrariului cu argumente documentate, poate fi numită, cu cel mai înalt grad de certitudine, Biblioteca Publică a Orașului Chișinău!!! Astfel, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” este în drept să se considere succesoarea acestei biblioteci.

publice pentru lectura maselor, nu biblioteci de stat (guberniale, regionale etc.), această inițiativă având un caracter de recomandare, nu de obligativitate. Iar concluzia generală precum că succesoare de drept a primei Biblioteci a Orașului Chișinău este Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și nu BNRM a șocat auditoriul.

În susținerea acestei ipoteze aducem doar un exemplul din perioada interbelică, care susține că istoria BM avea un secol. Gh. Bezviconi semnalează, în *Semimileniul Chișinăului: „Centenarul Bibliotecii nu s-a sărbătorit, iar oficialitatea n-a găsit de cuviință să se intereseze de ea”* [2, p. 54].

Bezviconi se referea la centenarul BPC (1832-1932), încă odată accentuând că Biblioteca orășenească a Chișinăului era a orașului, nu a regiunii sau a guberniei.

Are BM destul curaj să recunoască dreptul ei la istoria sa?

Timpul le va pune pe toate în ordinea care trebuie să fie. Deocamdată, fiecare cu istoria sa...

Istoria se răzbună pe cei care nu o cunosc. Istoria se repetă pentru acei care nu contribuie și nu adaugă nimic la ea... Oare istoria Bibliotecii noastre se repetă sau se răzbună?

Astăzi, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” marchează aniversarea sa și nu se supără pe noi... Am cercetat, am adăugat la istoria ei contribuții inestimabile la educarea intelectuală a

chișinăuienilor, am avut curajul de a demonstra că BM a avut o istorie neîntreruptă până în prezent.

Vivat, Crescat, Floreat, dragă Bibliotecă!

Referințe bibliografice

1. [COCA, Mihail]. 185 de ani de la înființarea primei biblioteci publice a orașului Chișinău (22 august 1832 – 22 august 2017). Mihail SLOBOZIANU [pseudonim]. In: *BiblioPolis*. 2018, vol. 68, nr. 1, pp. 185-196.
2. BEZVICONI, Gh. *Semimileniul Chișinăului*. Chișinău: Museum, 1996.
3. BOLDUR, Alexandru. *Biblioteca municipiului Chișinău: cu prilejul de 100 de ani* Semnat: A.B. In: *Viața Basarabiei*. 1932, 20 noiembrie.
4. CIOBANU, Ștefan. *Chișinăul*. Chișinău: Museum, 1996.
5. VIERU-IȘAEV, Maria. *Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice*. Chișinău: Editura „Colograf-com”, 2002.
6. ГАЕНЕНКО, П. *История Кишиневской публичной библиотеки*. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1966.
7. *Доставление полезного чтения* [online] [citată 07.012.2022]. Disponibil: <http://uliyarovsk.bezformata.ru/listnews/dostavlenie-poleznogochteniya/10952450/>